פתיחה למסכת שבת - הוצאה

מלאכת הוצאה

השבת עמוסה באיסורים רבים, ל"ט אבות המלאכה. אך כאשר אנו לומדים את מסכת שבת אנו יכולים לראות שהעיסוק סביב המלאכות אינו שווה בין כולן. לא זו אף זו, המלאכה בה מסכת שבת עוסקת ברובה היא מלאכת ההוצאה, ולא זו בלבד שהיא המלאכה התופסת את עיקר עיסוק המסכת, היא אף המלאכה איתה פותחת המסכת:

> יציאות השבת שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ, כיצד: העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים, פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית, או שנטל מתוכה והוציא - העני חייב ובעל הבית פטור. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני, או שנטל מתוכה והכנים - בעל הבית חייב והעני פטור. פשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה, או שנתן לתוכה והוציא - שניהם פטורין. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה, או שנתן לתוכה והכנים - שניהם פטורין. (שבת, ב, א)

עוד קודם שנעיין בדברי המשנה עצמה, יש לשאול מספר שאלות:

1. מדוע מסכת שבת פותחת דווקא עם מלאכת הוצאה את דבריה?
2. בפרק ז כאשר המשנה מונה את כל ל"ט אבות המלאכה יחדיו, מלאכת הוצאה מנויה אחרונה, לאחר כל המלאכות. אם כן, נראה לשאול מדוע מחד גיסא מלאכת הוצאה היא השער לכל מסכת שבת, ומאידך גיסא היא מנויה אחרונה בסדר המלאכות בהמשך המסכת?

עוד קודם שניגש אל הדברים, יש להגדיר מה היא מלאכת הוצאה בה אנו עסוקים: מלאכת הוצאה פירושה האיסור להוציא חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים או להפך. מלאכה זו שונה משאר כל המלאכות, שהרי בתהליך ההוצאה, כל מה שהשתנה בעולם הוא מעבר החפץ על ידי האדם מרשות אחת לרשות אחרת. אך במלאכה זו לא נעשה כל שינוי בחפץ עצמו, החפץ נשאר בדיוק כפי שהוא היה קודם ההוצאה, אלא שכעת הוא נמצא במקום אחר, שלא כמו בשאר המלאכות שעל ידן מתרחש שינוי בחפץ עצמו על ידי האדם. ובעומק, משאר המלאכות אנו למדים שבשבת צריך לפסוק האדם מן המלאכה, מן היצירה. כלומר, אין לו עוד לעשות שינוי בחפצים, ואילו בהוצאה אין שום שינוי/יצירה בחפץ. מתוך דברים אלו, יש לנו להוסיף שתי

שאלות נוספות ויסודיות:

1. מדוע הוצאת חפץ נחשבת כמלאכה? הרי הוצאת החפץ, אינה "מתנהגת" כשאר המלאכות בהן נעשה שינוי בחפץ עצמו. שכן, מלאכת הוצאה אינה יוצרת שינוי בגוף החפץ, ומדוע אם כן מלאכת הוצאה מנויה כחלק מל"ט אבות המלאכה, על אף שנראית שונה מכולן.

2. אף אם נצליח לבאר מלאכת הוצאה ולהבנת שייכותה לל"ט אבות המלאכה, יש לתת את הדעת על כך שזוהי המלאכה העיקרית בה אנו עוסקים במסכת שבת. ועוד, כפי שכבר הערנו לעיל, זוהי המלאכה איתה אנו פותחים את המסכת ויש להבין מדוע דווקא מלאכה זו, מלאכה השונה משאר המלאכות, היא הפותחת את המסכת.

עוד קודם שנבוא לבאר את השאלות, נראה שיש לגשת למשנה עצמה ולראות מה נאמר בה. ראשית, יש לשים לב לכך שמלאכת ההוצאה במשנתנו לא נקראת בשמה כפי ששונים אותה בפרק ז משנה ב, אלא כאן נקראת בלשון "יציאות". מדוע אם כן נבחרה לשון זו ולא לשון שנראית כמתאימה יותר כמו לשון "הוצאות"?[1]

> יציאות - הוצאות הוה ליה למתני' אלא נקט יציאות לישנא דקרא אל יצא איש ממקומו (שמות טז) ודרשינן מינה (עירובין דף יז:) הוצאה אל יצא עם הכלי ללקט המן.
> (תוספות, שבת, מ, ב)

שואל התוספות: מדוע המשנה שנתה לשון יציאות, הרי לשון הוצאות היא הלשון המתאימה יותר להגדרת המלאכה. על כך עונה התוספות כי לשון יציאות באה מתוך לשון הפסוק, שם נאמר "אל יצא איש ממקומו" ומפסוק זה אנו לומדים את איסור ההוצאה.

אמנם, מתוך תשובת התוספות נראה שיש להוסיף ולשאול, הרי לשון הפסוק היא "אל יצא איש" ואם כן מדוע לא בחר התנא של המשנה לשנות כלשון הפסוק: 'יציאות האיש'. מלשון המשנה עולה שהיציאות אינן יציאות של האדם עצמו אלא דווקא יציאות של השבת, ויש להתבונן ולחשוב מה הדברים אומרים לנו. התוספתא המקבילה גם היא מתחילה עם מלאכת הוצאה, אלא שהיא מדברת על דין זה בלשון אחרת:

> (הלכה א) ארבע רשויות רשות היחיד ורשות הרבים אי זהו רשות היחיד חריץ שעמוק עשרה ורחב ארבעה וכן גדר שגבוה עשרה ורחב ארבעה זהו רשות היחיד גמורה

---

1. יש להעיר כאן שלשון יציאות והוצאות נראה כמתחלף פעמים רבות בש"ס, ואם כן לכאורה אין מקום לדייק בין הלשונות. כך מופיע לדוגמא: המוציא יציאות. ופעמים, מוציא הוצאות. ואף על פי כן, אני חושב שיש לדייק כאן, כפי שנראה בדברי התוספות על בחירת הלשון של המשנה. כאשר מופיעה המילה 'מוציא' באמת נראה שלאחר מכן אין הבדל בין המילה יציאות להוצאות. כיוון שבמקרה זה הפעולה מתבטאת במילה 'מוציא' ולאחר מכן מבואר מה הוציא. וכך נראה אף כאשר אנו אומרים יתר השבח על היציאה (משנה, ב"ק, ט, ד). המילה יציאה לא מדברת על הפעולה עצמה, אלא על תוצאותיה של הפעולה. ואילו כאן במשנתנו אנו מדברים על המלאכה עצמה, מלאכת ההוצאה, פעולת ההוצאה. ואם כן במשנתנו נראה שיש הבדל. המלאכה היא הוצאה, הוצאה של דבר מה, ואין זו מלאכת יציאה. לפיכך, נראה לומר ששאלה זו של התוספות במקומה עומדת.

(הלכה ב) אי זהו רשות הרבים סרטיה ופלטיה גדולה ומבואות המפולשין זו היא רשות הרבים גמורה

(הלכה ג) אין מוציאין מרשות היחיד זו לרשות הרבים זו ואין מכניסין מרשות הרבים זו לרשות היחיד זו ואם הוציא והכניס בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת ונסקל אחד המוציא ואחד המכניס אחד המושיט ואחד הזורק חייב (תוספתא, שבת, א, א - ג)

התוספתא בשונה מן המשנה מנוסחת בלשון של רשויות. רק לאחר שהגדירה התוספתא את רשויות השבת היא מביאה את האיסור שאין להוציא ואין להכניס מרשות לרשות. בשונה ממשנתנו, התוספתא אומרת בפירוש שאין להוציא מרשות לרשות, ולא סותמת את דבריה בלשון כללית של 'יציאות השבת'. לא זו אף זו, במשנתנו נאמר בפירוש רק איסור של הוצאה, ואילו בתוספתא נאמר שאין מוציאים ואין מכניסים. גם איסור הוצאה וגם איסור הכנסה.

מתוך כך יש לבוא ולשאול, מדוע המשנה שלנו לא בנויה כדברי התוספתא, ראשית מתחילה מהגדרת הרשויות ולאחר מכן מדברת על איסור ההוצאה מרשות לרשות. ועוד, מדוע משנתנו לא מונה את איסור ההכנסה במפורש?

זאת ועוד, נראה שיש לתת את הדעת על הדוגמא אותה המשנה מביאה ליציאות השבת. מדוע לא הייתה יכולה המשנה לתאר את המקרה דרך 'פלוני ואלמוני' מדוע הדוגמא המובאת היא דווקא דרך עני ובעל הבית? וכך שואל הרמב"ם בפירוש המשניות:

אבל למה אמר העני ובעל הבית, ולא אמר איש אחד עומד ברשות הרבים ואיש אחד עומד ברשות היחיד, הרי זה כדי לקצר, לפי שהיה צריך לומר האיש העומד ברשות הרבים במקום אמרו העני, והנה נעשית מלה אחת מורה על ענין שהיו מורים עליו ארבע מלים. (רמב"ם, שבת, א, א)

תשובת הרמב"ם נראית כתשובה טכנית. מדוע התנא שנה עני ובעל הבית ולא שנה איש אחד ואיש אחד? כדי לקצר. אך בעניותי, תירוצו של הרמב"ם קשה מעט, והשאלה תתחזק מעט יותר דווקא בעקבות דברי הראשונים. ראשונים רבים המתייחסים לעניין זה מתארים את המשנה כמקרה של עני ועשיר, דא עקא, לשון המשנה היא עני ובעל הבית. אך בכך מתחזקת השאלה, שהרי לא בעל הבית עומד כנגד עני, אלא עשיר הוא זה הצריך לעמוד כנגדו. ולכאורה היה צריך להיכתב עשיר ועני, ובכך היה התנא מקצר אך בוחר דוגמא ברורה יותר. אם כן, יש לחשוב מה רצתה המשנה לומר לנו דרך דוגמא זאת של עני ובעל הבית.

בנוסף, המשנה מזכירה את הביטוי "שתיים שהן ארבע". ביטוי זה מוזכר בתחילת הגמרא כביטוי שמופיע אף לגבי שבועות, טומאה ונגעים. על כך שואלת הגמרא, מדוע במשנתנו מדובר על שתיים שהן ארבע בפנים ובחוץ, ואילו בשאר המקומות בהם שנינו ביטוי זה על שבת מדובר רק על פעם אחת של שתיים שהן ארבע ולא פעמיים כמשנתנו? כלומר, כאן אנו מדברים על שמונה

פרטים לעומת המקומות האחרים בהם אנו מדברים על ארבעה פרטים. תשובת הגמרא לכך מעמידה אותנו בפני יסוד מרכזי בהלכות שבת.

> הכא דעיקר שבת הוא - תני אבות ותני תולדות, התם דלאו עיקר שבת הוא, - אבות - תני, תולדות - לא תני. (שבת, ב, ב)

לכל אב מלאכה יש גם תולדות היוצאות ממנו שאף עליהן חייבים מדאורייתא, כמו על האבות. על פי תשובת הגמרא, במשנתנו יש שתיים שהן ארבע המדברות על אב המלאכה (ההוצאה) ושתיים שהן ארבע המדברות על התולדה (ההכנסה).[2] בהמשך הגמרא, לאחר שמובאים דבריו של רב פפא בגמרא,[3] אומר רב אשי שהתנא באומרו הוצאה מתכוון אף להכנסה:

> אמר רב אשי: תנא, הכנסה נמי הוצאה קרי לה... כל הוצאת חפץ ממקומו הוצאה קרי לה (שבת, ב, ב)

המשותף להוצאה והכנסה הוא עקירת חפץ ממקום אחד למקום אחר, על כן קרא התנא להוצאה והכנסה בשם המשותף: הוצאה. הפעולה שנעשית היא אותה הפעולה, פעולה של הוצאה.

דבר אחרון שנראה שיש להתבונן בו הוא סדר המשניות. לאחר משנתנו, שאר המשניות עד סוף הפרק עוסקות בהכנה לקראת השבת ובדברים המתחילים בערב שבת. אם כן, לא רק שמלאכת ההוצאה היא הפותחת את מסכת שבת, אלא שהיא כלל לא קשורה לפרק בו היא נמצאת. כל הפרק עוסק בהכנות לקראת השבת, בערב שבת, ואילו מלאכת הוצאה מתרחשת בזמן השבת. אם כן יש לתת את הדעת על מיקומה של המשנה ומתוך כך יש לחשוב על הקשר בינה לבין הפרק בו היא נישנת.

המקור למלאכת ההוצאה

לעיל ראינו את דברי התוספות האומר שכאשר אנו לומדים את מלאכת ההוצאה אנו לומדים זאת מהפסוק "אל יצא איש ממקומו", מפרשת המן. ברם, רש"י מביא מקור אחר ממנו יש ללמוד למלאכת ההוצאה:

> שתים שהן ארבע בפנים - לאותן העומדים בפנים שתים מן התורה הוצאה והכנסה דבעל הבית ובפרק הזורק (שבת צו, ב) ברישיה נפקא לן מויצו משה ויעבירו קול במחנה

---

2. רבים עסקו ביחס בין ההוצאה להכנסה ומדוע קיים הבדל ביניהם, שהרי אותה הפעולה בדיוק מתרחשת בין בהכנסה ובין ביציאה, רק בכיוון ההפוך. אך אין כאן המקום לעיסוק ביחס ביניהם.

3. שבת, ב, ב "אלא אמר רב פפא: הכא דעיקר שבת הוא - תני חיובי ופטורי, התם דלאו עיקר שבת הוא, - חיובי - תני, ופטורי - לא תני".

> וגו' - לא תפיקו מרשות היחיד לרשות הרבים להביא נדבה למחנה לויה, ויום השבת היה כדיליף התם ועל שתים אלו חייב חטאת על שגגתו, ועל זדונו כרת ועל התראתו סקילה, וכן בכל מלאכת שבת. (רש"י, שבת, ב, א)

רש"י מביא את המקור ממנו לומדת הגמרא את איסור ההוצאה בהמשך המסכת בדף צו עמוד ב. "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מלהביא.." איסור ההוצאה כאן נלמד מפרשת המשכן.[4]

בפרשת המשכן משה אומר לעם להפסיק להביא תרומות למשכן כיוון שהגיעה השבת[5]. מחנה ישראל הוא רשות היחיד, ומרכז המחנה, המקום אליו מביאים את תרומות המשכן, מוגדר כרשות הרבים. משה אומר לעם להפסיק להביא לשם את החפצים, להפסיק לעשות עוד מלאכה בשביל המשכן. נראה שהדגש המרכזי בדבריו של משה לעם הוא שאין להוציא עוד חפצים, הדגש הוא על החפצים. ואם אנו למדים מן המשכן אל מלאכת הוצאה בשבת, נראה כי גם כאן איסור המלאכה הוא איסור על ה'חפצא', אסור שהחפץ יצא ממקום למקום.

ברם, על פי לימודו של תוספות הנקודה המרכזית במלאכת ההוצאה היא אינה הוצאת החפץ, אלא יציאת האדם. שהרי לומד התוספות מפרשת המן, שם נאמר: "אל יצא איש" הדגש הוא שהאדם לא ייצא.אם כן, האיסור במלאכת הוצאה על פי התוספות הוא איסור על ה'גברא'.

יש להדגיש שעל פי תוספות, מן הפסוק "אל יצא איש" אנו למדים הן למלאכת הוצאה והן לאיסור תחומין, ושניהם נלמדים מאותו הפסוק[6], ויש לנסות ולהבין על פי דברי התוספות, מדוע מקור משותף לשניהם. אמנם, גם על פי התוספות אין זה המקור היחיד ללימוד מלאכת הוצאה, וכך הוא כותב על הסוגיה בעירובין ממנה הוא מבין שלומדת הגמרא את המקור למלאכת הוצאה:

> ואף על גב דהוצאה נפקא לן בריש הזורק (שבת דף צו:) מויכלא העם מהביא איצטריך תרי קראי חד להוצאת עני וחד להוצאת בעל הבית ומשום דהוצאה מלאכה גרועה היא איצטריך תרי קראי כדפרישית בשבת (תוספות, עירובין, יז, ב)

לדעת התוספות אנו לומדים את מלאכת ההוצאה משני פסוקים שונים, הן מהפסוק במשכן והן מהפסוק מפרשת המן. טעם לדבר הוא מפני שהוצאה היא מלאכה גרועה ועל כן היא צריכה לימוד דרך שני פסוקים. הביטוי 'מלאכה גרועה' בעקבות דברי התוספות מצוי בדברי ראשונים

---

4. הגמרא בצו: דנה מניין שדבריו של משה אמורים לגבי שבת, על כך לומדת שם הגמרא ג"ש העברה העברה. אך אין כאן המקום להאריך בלימוד שם.

5. בפשט הפסוקים נראה שמשה אומר לעם להפסיק לעשות עוד מלאכה לתרומת הקודש מפני שכבר הביאו יותר ממה שהיה צריך - "והמלאכה היתה דים". אך חז"ל למדו בגמרא שציווי משה היה מפני שנכנסה שבת, כפי שכתבנו בגוף הדברים.

6. יש להעיר שרש"י בעירובין יז: מעמיד את דברי הגמרא שם על איסור תחומין בלבד ולא על הוצאה. ברם, תוספות שם לומד מלאכת הוצאה ואיסור תחומין גם יחד.

רבים ובאופן פשוט ביטוי זה מצביע על כך שאין מלאכת הוצאה כשאר המלאכות, מלאכה זו אינה יוצרת דבר חדש בעולם, אלא היא מדברת רק על שינוי במקומו של החפץ, על כן היא נקראת מלאכה גרועה, כמעט ואינה מלאכה.
אך, מדוע צריכה מלאכת הוצאה לימוד מפסוקים? הרי כל שאר המלאכות נלמדות מן המשכן, ומדוע מלאכת ההוצאה לא נלמדת כשאר המלאכות מן המשכן?

סדר המסכת

שאלנו לעיל מדוע המסכת פותחת במלאכת הוצאה? ועוד שנראה שמשנה זו הוכנסה שלא במקומה המתאים. וכך מקשה הריב"א בתוספות, ומתרץ:

> ותירץ דהוצאה חביבא ליה לאקדומי משום דממשנה זו שמעינן כמה דברים הוצאה והכנסה דעני ועשיר ודבעי' עקירה והנחה ושנים שעשאוה פטורין וידו של אדם חשובה לו כד' על ד' וידו של אדם אינה לא כרה"י ולא כרה"ר (תוספות, שבת, ב, א)

משנה זו של הוצאה היא משנה שחביבה על התנא ועל כן פתח בה את המסכת. מה היא אותה חביבות במשנה זו? הרבה דינים ופרטים יוצאים ממנה. אף ר"ת מתרץ שאלה זו, אך בכיוון שונה:[7]

> ועוד מפרש ר"ת דפתח ביציאות משום דבעי למימר לא יצא החייט במחטו אף על גב דלא שנה המלבן משום אין נותנין כלים לכובס ולא המבעיר משום במה טומנין הוצאה הוצרך לשנות טפי משום דמלאכה גרועה היא כמו שאפרש. (תוספות, שם)

כיוון שרצה התנא לשנות דין "לא יצא החייט במחטו" היה צריך לשנות קודם לכן מה הוא איסור היציאה בגינו יציאת החייט אסורה. אך אם כן מדוע לא עשה זאת התנא גם בשאר המלאכות? זאת משום שרק במלאכת הוצאה דרוש הסבר גדול יותר מה היא המלאכה ומה הם האיסורים האמורים בה. וכך מבאר באופן דומה הרמב"ם בתירוצו השני בפיה"מ. אך בתירוצו הראשון שם אומר הרמב"ם:

> ומה שהצריכו להתחיל בדיני הוצאה מרשות לרשות ואף על פי שהיא מנויה בסוף אבות מלאכות כלומר המוציא מרשות לרשות, לפי שמלאכה זו מצויה הרבה ובה נכשלים על הרוב, מפני שאינה צריכה כלים... (פירוש המשניות לרמב"ם, שבת, א, א)

היה צורך לפתוח במלאכת ההוצאה כיוון שהיא מלאכה תדירה והרבה נכשלים בה, מפני שאינה צריכה כלים. אך עדיין הדברים מעט קשים, האם זוהי הסיבה בגינה מוקמה המשנה בפרק שכלל לא עוסק במלאכות, אלא בערב שבת? האם לא היה נכון לפתוח איתה כראשונה לכל המלאכות? מדוע היא אינה המלאכה הפותחת את כל ל"ט אבות המלאכה בגלל סיבה זו?

---

7. זהו תירוצו השני של ר"ת בתוספות, ראה בתוספות שיש לו עוד תירוץ קודם לכן.

רצוני לומר כי דברי הרמב"ם היו עומדים גם אם משנה זו הייתה המשנה הראשונה איתה היו פותחים את הפרק העוסק במלאכות. לענ"ד, לא בהכרח שהסיבה אותה מביא הרמב"ם היא מה שעמד לרבי כנגד עיניו בבואו לסדר את המשניות במסכת. וכך גם תירוצי הריב"א ור"ת נראים כתירוצים מקומיים שמנסים לבאר דרך תירוצים מעט קשים מדוע משנה זו היא המשנה הפותחת.

יציאות השבת

לשון המשנה יציאות השבת קשה, היה לתנא לשנות לשון "הוצאות", כפי שראינו ששואל התוספות, ותירץ כי לשון יציאות מורה על לשון הפסוק ממנו לומדים את דין ההוצאה "אל יצא איש ממקומו". אך נראה שתירוץ זה של התוספות אינו מספיק לבדו, שהרי אם נכון הדבר, היה לתנא לשנות "יציאות האדם" או "יציאות האיש", שהרי לשון זו מתכתבת נכון יותר עם הפסוק "אל יצא איש".

אך הלשון המופיעה לפנינו במשנה היא "יציאות השבת", כביכול השבת היא זאת שיוצאת. זאת ועוד, היכן מצינו עוד מלאכה שבדרך הגדרתה מוצמדת היא למילה 'שבת'. נראה אם כן שהדברים דורשים עוד ביאור והעמקה. שאלנו לעיל, מדוע רבי התחיל את סדר המסכת דרך משנה זו העוסקת במלאכת ההוצאה, על כך אומר המהר"ל בפירושו למסכת שבת:

> והתנא התחיל דבריו במה שהוא עיקר שביתת שבת דהיינו ארבע יציאות לשבת. וראיה לזה כי בפרק כלל גדול שנה בסיפא המוציא מרשות לרשות, והיינו כי המלאכה שעל ידו יש שביתה לגמרי ראוי לשנות בסוף, כלומר שיש לו לשבות בכל מלאכות אף בהוצאה ואז הוא שבת לגמרי. ופירוש זה ברור. (מהר"ל, שבת, ב, א)

מלאכת הוצאה, היא עיקר שביתת השבת, היא זאת שמסמלת את השביתה בשבת יותר מכל המלאכות. שהרי כל המלאכות כולן כלולות במלאכת ההוצאה. כי אדם שיצר דבר על ידי אחת מל"ח אבות המלאכה יכול לעבור עליו גם במלאכת הוצאה אם יוציא מרשות לרשות את המוצר אותו הכין. על כן, כאשר האדם פוסק מלהוציא, מתקיימת שביתה מוחלטת, בכל המלאכות.

אמנם, נראה שיש להוסיף על דבריו של המהר"ל ולהגיד אף יותר מכך. לא רק שמלאכת הוצאה היא עיקר שביתת השבת, מלאכת הוצאה היא השורש לכל מלאכות השבת. לפיכך פותח רבי את המסכת דרך מלאכת ההוצאה, מלאכה ממנה אנו לומדים על מהותן של כל שאר המלאכות. אם כנים דברינו, כעת יש לנסות ולהבין מה הוא השורש של מלאכת ההוצאה שהיא השורש לשאר כל מלאכות השבת.

על מלאכת הוצאה אומרים הראשונים וכפי שראינו בתוספות: 'מלאכה גרועה', אין בה שום שינוי

בעולם מלבד שינוי מקומו של החפץ.[8] מלאכת הוצאה אינה משמשת כמלאכה הבאה ליצור חפץ, אין היא משנה דבר בעולם המוחשי, ואף על פי כן, מלאכה זו היא השורש לכל המלאכות. דווקא על ידי המלאכה הגרועה הזאת שאין בה שום שינוי, אנו יכולים ללמוד על התוכן הרעיוני של תפקיד המלאכות בעולם, מה הן יוצרות ומשנות, ומתוך כך אנו יכולים לבוא ללמוד מה היא הסיבה בגינה נאסרו מלאכות אלו בשבת.

לבוא ולומר שמלאכת הוצאה היא השורש לכל מלאכות השבת, זה לומר במילים אחרות: מלאכת הוצאה היא השורש **לכל השבת**, לכל דיני השבת. שהרי מלאכות השבת הן המגדירות ויוצרות את השבת. על כן, לשון המשנה אינה יציאותיו של האדם או יציאות האיש כפי שהיינו מצפים, אלא דווקא "יציאות השבת". מדובר כאן על יציאות השבת עצמה. וכל הדגש הנלמד ממלאכת הוצאה לכל שאר המלאכות, מה שעומד בבסיס כל המלאכות, הוא עניין "היציאה", היציאה של השבת. ועוד נבוא להרחבת הדברים בהמשך.

דבר נוסף שמחזק עניין זה כי ההוצאה היא השורש לכל המלאכות, היא הלשון שתיים שהן ארבע. ראינו לעיל שמדובר במשנתנו הן על הוצאה והן על הכנסה, על האב והתולדה. ממלאכת הוצאה אנו למדים בנוסף, דרך המשנה שלנו, כי לכל אב מלאכה יש תולדות שהן חלק ממנו. אך עדיין עומדת השאלה, מדוע לא שנינו בפירוש גם את ההכנסה במשנה?[9]

אומרת הגמרא: "להכנסה הוצאה קרי לה". המשנה מכניסה תחת המילה 'יציאות השבת' הן את ההוצאה והן את ההכנסה. ובמילים אחרות: המשנה מכניסה תחת המילה 'יציאות השבת' הן את האב של המלאכה והן את התולדה. וכך אומר הרמב"ם בפירוש המשניות:

> ודע שכל יציאה היא גם הכנסה ביחס למקום שהוצא אליו אותו הדבר, וכל הכנסה היא גם יציאה ביחס למקום שהוצא ממנו אותו הדבר, אבל שמנהג המשנה לקרוא להעברת חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים הוצאה, והעברתו מרשות הרבים לרשות היחיד הכנסה, ועל פי הנחה זו אומרים מכנים ומוציא בכל הענין הזה. (פירוש המשניות לרמב"ם, שבת, א, א)

כל יציאה היא גם הכנסה וכל הכנסה היא גם יציאה, תלוי מהיכן מסתכלים. ובאופן עמוק, יש לבאר שגם בהכנסה הפעולה שמתרחשת היא ההוצאה מחוץ לתחום. אם כן, גם מעניין זה של הופעת התולדה במשנה זו תחת הכותרת של "יציאה" אנו למדים שיש דגש גדול במשנה על עניין היציאה מתוך צמד מילים אלו: 'יציאות השבת'. כאמור, לא רק שמלאכת ההוצאה היא השורש לכל מלאכות השבת, אלא אף המילה ממנה אנו לומדים על מלאכה זו, "יציאות השבת", מתוכה אנו למדים על כל התולדות של מלאכה זו.

---

8. כך אומר האור זרוע בחלק ב, שבת, פב וזו לשונו: "משום דמלאכה שאינה חשובה [היא] דמה מלאכה עשה שהוציאו מרשות מעיקרא חפץ והשתא נמי חפץ"

9. בתוספתא לעיל ראינו שאף הכנסה שנינו ולא רק הוצאה, מלבד ההבדלים הנוספים בין דברי התוספתא למשנה.

חזרה אל הפסוקים

לעיל עסקנו במקור המקראי למלאכת ההוצאה דרך דברי רש"י ותוספות, האם המקור למלאכת ההוצאה נלמד מפרשת המן או שמא יש ללמוד זאת מתוך פרשת המשכן. ביארנו שבפרשת המן יש יותר הסתכלות מצד האדם עצמו, הגברא, ואילו מפרשת המשכן אנו יכולים ללמוד על איסור החפץ, שכן, אין להביא עוד את החפצים למשכן.

לבסוף, ראינו שהתוספות לומד משני המקורות גם יחד, ואינו מסתפק רק בלימוד אחד, זאת מפני שזוהי מלאכה גרועה הצריכה לימוד דרך שני פסוקים. אמנם, לדעת התוספות נראה שהפסוק העיקרי הוא הפסוק "אל יצא איש", ממנו לומדים גם איסור תחומין וגם מלאכת הוצאה.

זאת ועוד, נראה שלדעת תוספות מהות מלאכת הוצאה זהה לאיסור תחומין, האיסור העיקרי הוא היציאה מחוץ לתחום. ברם, אין די בזה בשביל לחייב את האדם על מלאכה בשבת, על כן, איסור הוצאת החפץ נלמד מתוך פרשת המשכן. אך, השורש למלאכה זו, הוא מתוך הפסוק "אל יצא איש", לפיכך זוהי הלשון בה פתח התנא של המשנה. דרך לשון זו מלמד אותנו התנא את היסוד של המלאכה כולה, יסוד המשותף למלאכת ההוצאה ולאיסור תחומין, יציאה.

בעקבות דברים אלה נראה לבאר כי מלאכת הוצאה בשונה משאר המלאכות הנלמדות מן המשכן צריכה לימוד. וכל זה מפני שהיא השורש לכל המלאכות שלאחר מכן נלמדות מן המשכן, ודרך שני הלימודים למלאכה זו אנו למדים על שאר המלאכות כולן. מלאכת הוצאה מלמדת אותנו על דבר עמוק, איסורי המלאכה אינם מתייחסים רק לשאלה האם נעשה שינוי בחפץ או לחילופין האם האדם פעל ויצר בעולם, לא זוהי הנקודה האוסרת.

נראה שמלאכת הוצאה כשמה "יציאות השבת" מדברת על המהות שהתרחשה כאן, התרחשה פעולה בעולם, לא משנה אם החפץ עבר שינוי או שהאדם יצר דבר חדש, סוף סוף התרחשה פעולה של "יציאה". לאחר מכן, כאשר ניגש לכל מלאכה ומלאכה, יש ללמוד על איזו יציאה היא מדברת, איזו פעולה התרחשה בעולם, האם האדם יצר דבר חדש וזה האיסור או שמא נוצר חפץ חדש בעולם וזהו האיסור. אולם, הדברים עוד עמומים ודורשים עוד ביאור, מהיכן היא יוצאת ולאן.

העני ובעל הבית

כעת, יש להבין מי הם העני והעשיר. שהרי, כפי שהערנו על כך לעיל, רבי היה יכול לכתוב את המשנה דרך כך שהיה מבאר שאיסור הוצאה הוא כל שהוציא מרשות לרשות, או כל שעקר והניח, ויש לשאול מדוע בחר רבי לכתוב זאת דרך דוגמא של עני ובעל הבית.

בנוסף, ראשונים רבים מבארים את המשנה דרך המושג של עני ועשיר, וכך הערנו שבאמת היה נראה שנכון לכתוב, שהרי העני והעשיר הם אלו העומדים זה כנגד זה, ואילו, עני ובעל הבית אינם עומדים אחד מול השני. אם כן מדוע נאמר אצלנו בעל הבית ועני? נראה שהביאור למי הוא ומה

הוא אותו בעל הבית מבואר דרך דברי חז"ל במדרש:[10]

> חזר אצל ר"ע, א"ל אם כדבריך שהקב"ה מכבד את השבת אל ישב בה רוחות, אל יוריד בה גשמים, אל יצמיח בה עשב, א"ל תיפח רוחיה דההוא גברא אמשול לך משל לשנים שהיו דרין בחצר אחת אם אין זה נותן עירוב וזה נותן עירוב, שמא מותרין לטלטל בחצר, אבל אם היה אחד דר בחצר הרי הוא מותר בכל החצר כולה אף כאן הקדוש ברוך הוא לפי שאין רשות אחרת עמו וכל העולם כולו שלו מותר בכל עולם כולו, ולא עוד אלא שהרי אוכלי המן מעידין עליו, שכל ימות השבת היה יורד, ובשבת לא היה יורד[11].
>
> (בראשית רבה, בראשית, יא, ה)

המדרש מביא שיח בין טורנוסרופוס הרשע לבין ר"ע. שואל טורנוסרופוס את ר"ע איך יכול להיות שהקב"ה מוריד גשמים ומצמיח עשבים בשבת? האם הוא לא שובת? על כך עונה לו ר"ע כי כל העולם הזה הוא רשותו של הקב"ה, מעין רשות היחיד של הקב"ה. וברשות היחיד מותר בכל, שהרי האיסור להוציא אמור רק על הוצאה מרשות לרשות, מרשות היחיד לרשות הרבים.

מדרש זה לוקח אותנו לעולם מושגים אחר, מדיבור על רשות היחיד ורשות הרבים לדיבור על רשותו של הקב"ה. נראה שיש קשר בין הדברים, בשבת אנו שובתים ומתדמים בכך לקב"ה, כשם שהקב"ה שבת בבריאה כך אנו שובתים בשבת. העולם הזה כולו רשותו של הקב"ה, רשות היחיד שלו, ואנו מצווים להישאר בשבת גם כן ברשות שלנו.

בעל הבית במשנה הוא האדם עצמו, שנמצא ברשות שלו, רשות היחיד. אך במדרש, בעל הבית, במובן העליון יותר, דהיינו, בעל הבית על כל העולם כולו, הוא הקב"ה. אנו מצווים להתדמות לקב"ה ולהשאיר הכל בתוך רשות היחיד הפרטית שלנו, לא להוציא דברים מרשות לרשות.

בעל הבית הוא הקב"ה, והעני הם ישראל. לא עני במובן של חוסר כסף אלא עני במובן שנותן כל יהבו בבעל הבית שיספק לו חפצים ומזון. אין להכניס ולהוציא מרשות לרשות, כל הוצאה ממקום אחד למקום אחר משנה את סדר בריאתו ומקומו של הדבר כפי שהיה קודם השבת, קודם השביתה. כאמור, היחס בין בעל הבית לעני מסמל יותר מכל את היחס בין הקב"ה לישראל.

מתוך דברים אלו נראה שיש לחזור ולבאר גם את משמעות הביטוי 'יציאות השבת'. אלו יציאותיה של השבת. שורש כל המלאכות ושורש השבת עצמה היא היציאה מרשות לרשות, הוצאת הדברים מרשותו של הקב"ה לרשות שלנו. ההוצאה מנתקת את הדברים כפי שבאו

---

10. לדברי מדרש זה נחשפתי בשיעור של הרב ויצמן על מלאכת הוצאה ועל כן חלק מהדברים שאכתוב הם דברים ששמעתי מהרב.

11. אציע כאן פירוש לדברי חז"ל בסוף המדרש. איך מצד אחד כל העולם הוא עולמו של הקב"ה ומצד שני אוכלי המן יכולים להעיד עליו שלא ירד המן בשבת? נראה שהמן הוא הצורך של ישראל, הוא יורד כבר ברשותם של ישראל, כמעט ואפשר לומר שיש כאן הוצאה מרשותו של הקב"ה לרשותם של ישראל. בני ישראל שמתוארים במדרש זה כאוכלי המן, תלויים באוכל שמביא להם בעל הבית, הקב"ה. ואולי דברינו בהמשך מתבארים גם כן במדרש זה. עוד יש להוסיף, הלימוד שנראה שעומד בבסיס מלאכת הוצאה על פי תוספות, הוא אותו הפסוק מן המן, ובאמת מה שעומד בבסיס ההוצאה על פי המדרש היא ההוצאה מרשותו של הקב"ה לרשותנו.

לפנינו בבריאה ומשייכת אותם אלינו.

שישה ימים אנו יוצרים ופועלים בעולם והופכים את הדברים לשלנו כביכול. בשבת אנו שובתים, משאירים את כל החפצים ברשות בה הם היו קודם השבת ומפסיקים להוציא. לא נאמר יציאות האיש אלא יציאות השבת. שורש השבת הוא עניין היציאות, היציאה מרשותו של הקב"ה לרשותנו.

ובאמת המשנה שנתה לשון יציאות ולא הוצאות ומאי איכא בינייהו? לשון הוצאות מלמד על כך שהאדם הוציא חפץ, אך יציאות מדבר על הפעולה שהתרחשה בעולם, דהיינו, התרחשה יציאה בעולם, יציאה ממקום למקום. וכך יוצא שאיסור המלאכה מדבר דווקא על יציאה של דבר מה ממקום למקום.

ובאמת הלימוד הבסיסי למלאכת ההוצאה נלמד לדעת התוספות מ"אל יצא איש", אותו הפסוק ממנו לומדים לאיסור יציאה מחוץ לתחום. לשון יציאות השבת מביא אותנו אל המוקד של השבת, עניין יציאות השבת. השבת היא הזמן בו יש להשאיר הכל ברשותו של הקב"ה, לא להוציא דבר לצורכנו, ולכן שנה רבי יציאות השבת ולא יציאות האדם. כאמור, זוהי המשנה הפותחת ודרכה אנו למדים על שורש המלאכות כולן ועל שורשה של השבת.

דרכים בהן השתמשנו במאמר זה

שאלות כלליות על המשנה. יש לראות את כל פרק המשניות ולהבין את הנושאים המדוברים בפרק. בנוסף, יש לחשוב מה הוא הדין אותו משנה זו באה ללמד. **שאלות פרטיות**. מה אפשר להבין מלשון המשנה בקריאה פשוטה. לחשוב כמו אדם שלא מכיר את הדין עליו המשנה מדברת, האם יש משמעות לדוגמא דרכה אנו לומדים על הדין?

דוגמא במשנה. כאשר המשנה או הגמרא מביאה דוגמא לדבריה יש לשאול עליה מדוע היא כתובה בצורה זו? האם היה אפשר לכתוב אותה בצורה פשוטה יותר?

הדין בו אנו מדברים. האם הדין בו אנו עוסקים מופיע במקומות אחרים. כיצד הוא מופיע שם. כך אצלנו, הדוגמא של שתיים שהן ארבע מופיעה גם לגבי דברים נוספים. כך, גם מלאכת הוצאה מופיעה בהמשך המסכת כאשר מונה המשנה את כל המלאכות.

הגדרות הראשונים. מדוע הראשונים הגדירו כך את המלאכה? האם אנו יכולים לזהות את הגדרתם כבר בצורה בה המשנה או הגמרא הציגו מלאכה זו לעומת מלאכות אחרות?

מקורות מקבילים. בכל סוגיה אותה אנו לומדים יש לפתוח את המקורות המקבילים הנוגעים אל סוגייתנו. עיון רחב ומשווה יביא לדיוק אמיתי ונכון יותר של הסוגיה. במקרה שלנו השוואה לתוספתא. איך התוספתא כתובה ומתחילה את דבריה לעומת משנתנו. מתוך ההבדל נוכל לעמוד על הדבר אותו רוצה בעל המשנה לומר לנו.

פסוקים. כאשר הגמרא/הראשונים מביאים פסוקים כמקור, יש לפתוח את הפסוקים עצמם, לראות מה כל מקור אומר, על מה הוא נאמר, באיזה הקשר ועוד. בדרך כלל תיווצר דרך שונה להבנת הדין על ידי כל מקור. כל מקור מבטא צד שונה ועמוק של הדין.